

Länsstyrelsen i Jönköpings län

Lägesbilder – redovisning från Länsstyrelsen i Södermanlands län

Länsstyrelserna har i 2019 års regleringsbrev fått i uppdrag att ta fram och sammanställa lägesbilder för kommuner och landsting avseende vilken påverkan som mottagandet av antal asylsökande och nyanlända har för verksamheten. De verksamheter som lägesbilderna ska omfatta är socialtjänst, skola/utbildning och hälso- och sjukvård. Denna rapportering avser perioden 1 januari till 30 september 2018. I lägesbilderna ska även en bedömning av beredskap och kapacitet vad gäller bosättning av nyanlända göras.

Lägesbild avseende kommunernas beredskap och kapacitet i mottagandet av nyanlända, ensamkommande barn och asylsökande

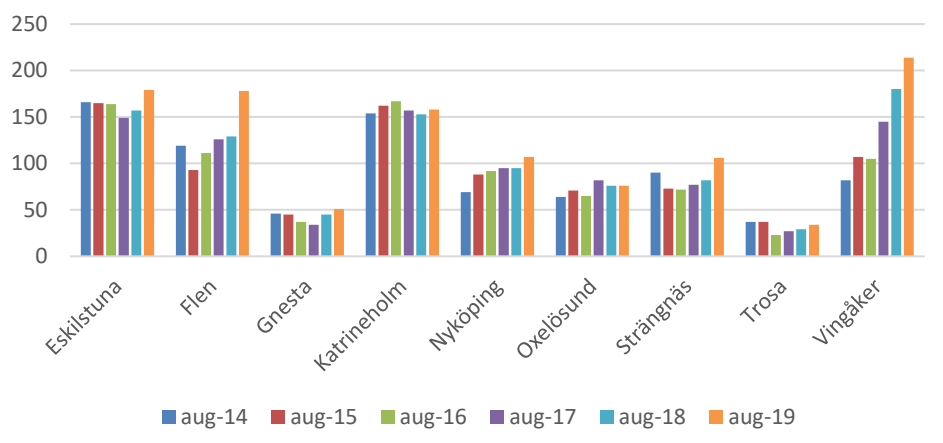
Samlad bedömning av situationen i länets kommuner avseende <u>socialtjänstens</u> verksamhet. (Max 3000 tecken)
--

<p>Inom barn- och ungdomsverksamheten är påverkan i genomsnitt måttlig i länets kommuner, såsom den har varit under de senaste åren. Länets största kommun, som har ett stort flyktingmottagande, och en av de mindre, som också har ett stort mottagande, anger dock att påverkan är allvarlig. Här menar kommunen att verksamheten går på knäna. För ett år sedan angavs påverkan som obetydlig, varför en dramatisk förändring har skett.</p>
--

<p>Många ensamkommande barn har blivit vuxna, vilket innebär att färre är aktuella inom socialtjänsten, men det finns fortfarande många ungdomar i familjehem och på interna stödboenden. Flera tunga barnrättsärenden har tagit mycket stor del av tiden för verksamheten i en av kommunerna. I länets största kommun är sekundärinflyttningen fortfarande påtaglig och man förväntar sig att ytterligare insatser från socialtjänsten kommer att krävas så småningom. En kommun uppger att man numera har skaffat sig kompetens inom området och därmed bättre förutsättningar att klara verksamheten.</p>
--

<p>Påverkan på övrig socialtjänst har i genomsnitt ökat i länet under det senaste året. I en av de mindre kommunerna med ett stort mottagande anges att påverkan är kritisk. Året innan angavs påverkan vara obefintlig. Där har också kostnaderna för ekonomiskt bistånd ökat dramatiskt under de senaste åren. I flera av länets kommuner har beloppet för ekonomiskt bistånd per invånare ökat rejält under det senaste året, vilket synes beror på att många nyanlända nu lämnar etableringen utan att ha kommit i egen försörjning. Bland inrikes födda är det i princip full sysselsättning, men totalt sett är arbetslösheten i länet bland den högsta i landet. Något som oroar är också att andelen arbetslösa utan ersättning har ökat.</p>

Ekonomiskt bistånd. Belopp per invånare. Källa: Socialstyrelsens statistikdatabas 2019-10-09

Familjeåterföreningar kräver resurser liksom mottagandet av kvotflyktingar för de kommuner som inte haft något sådant tidigare. Här uppges att det tar lång tid för kvotflyktingar att få sina personnummer vilket försenar deras etableringsstart.

Beträffande överförmyndarverksamheten upplevs inga problem så när som på en kommun som anger att möjligheten att återsöka kostnaden för gode män påverkar verksamheten menligt då schablonbeloppet inte täcker kostnaderna.

Framgångsfaktorer inom socialtjänsten kan sammanfattas med ordet tydlighet; en tydlig strategisk planering, en tydlig ledning, en tydlig ansvarsfördelning och tydliga rutiner. Annat som framhålls är intern samverkan mellan socialtjänst, skola och försörjningsstöd, en fungerande boendekedja samt god tillgång till gode män.

Utmaningar gällande integration och hög arbetslöshet kopplat till låg utbildningsnivå är stora och kräver samverkan med andra huvudmän och med näringslivet. Att hitta alternativ för boende vid anhöriginvandring som tydligt möjliggör integrationen utgör också ett utvecklingsområde. Att segregationen tilltar har blivit allt mer uppenbart och ses som ett tilltagande problem.

I arbetet med flyktingar tar kommunerna hänsyn till mäns och kvinnors olika behov genom kontinuerliga analyser. I en kommun anstränger sig överförmyndaren att tillmötesgå individens önskan om viss ställföreträdare avseende kön, ålder eller ursprung. Beträffande socialtjänsten utgår man i så stor utsträckning som möjligt från individens behov exempelvis när det gäller boende, trygghet, skola och fritidsaktiviteter.

Samlad bedömning av situationen i länets kommuner avseende skol- och utbildningsområdet. (Max 3000 tecken)

Samtliga kommuner anger en obefintlig eller måttlig påverkan på förskolan. Endast en kommun, som har fått öppna nya förskolor, har angivit osäkerhet om hur den långsiktiga påverkan kommer att se ut.

Kommunerna anger måttlig påverkan på grundskolan utom en av kommunerna där variationen mellan skolor är mycket stor och påverkan därmed anges som betydande. Grundskolorna i den kommun som tar emot en del sekundärer märker av nyanlända som varit ett par månader eller mer i annan kommun. Dessa har gått direkt ut i grundskolan.

Beträffande gymnasiet anger den två av de fem kommuner som har gymnasium att påverkan är betydande utan att närmare redogöra för hur denna ser ut. En av dem anger i jämförelse med övriga kommuner i högre utsträckning större påverkan även på grundskolan och menar då att variationen är stor mellan skolorna. Detta kan tolkas som att kommunen upplever att skolsegregation utgör ett problem. 39 procent av gymnasieeleverna går i skolor med enskilda huvudmän. Å andra sidan anger den kommun som har störst andel elever i skolor med enskilda huvudmän (45 procent) att ingen påverkan råder. Denna kommun har totalt sett ett fåtal utrikes födda gymnasieelever. En liten kommun med ett förhållandevis stort antal nyanlända barn har höga kostnader för språkintröduktion.

Påverkan på SFI varierar mellan länets kommuner. I knappt hälften av kommunerna har påverkan ökat under det senaste året. Flera kommuner poängterar att många elever saknar förutsättningar att lyckas med SFI bl a beroende på att de har en lägre utbildningsnivå eller mer av fysiska och psykiska hinder än tidigare SFI- elever. I en kommun är påverkan på SFI allvarlig. Målgruppen nyanlända är till största delen kvinnor som inte klarar den grundläggande delen av SFI för att kunna kvalificera sig till Arbetsförmedlingens insatser. Målgruppen är den största inom SFI och svårarbetad då det blir många avbrott utan att någon utveckling sker. Mycket arbete och projekt skapas för att nå denna grupp samt skapa alternativa aktiviteter.

Beträffande övrig kommunal vuxenutbildning har påverkan ökat i drygt hälften av länets kommuner från ingen till måttlig. Den kommun som anger betydande påverkan meddelar att det finns en stor målgrupp inom grundläggande- och yrkesutbildning som inte klarar av utbildningarna p.g.a. bristande språkkompetens. Gruppen blir kvar och kommer inte vidare eller avslutar vilket leder till avbrott i utbildningen. En annan kommun märker av fler elever med utländsk bakgrund vilket kräver mer resurser. Behovet av specialpedagogisk kompetens har också ökat.

En framgångsfaktor är att sätta in insatser på ett tidigt stadium, exempelvis kartläggning, införande av alla skolämnen, skapa kontakt med vårdnadshavare för att möjliggöra förståelse för skolsystemet och att skapa tillit, tillhandahålla studievägledning, visa lyckade exempel på nyanlända som har fått jobb (förebilder), etc. En annan viktig framgångsfaktor är, såsom tidigare har nämnts, tydlighet, exempelvis om hur personalen bemöter elever och vårdnadshavare, tydliga rutiner som efterlevs, tydlighet om svensk lagstiftning, att tidigt ställa krav angående rättigheter och skyldighet, att inte se människor som ”offer”, tydlighet om läroplaner och reglerna på skolan.

Att kunna anpassa verksamheten till olika individer och ha tillgång till språkstöd är också en fördel liksom att ha studiehandledare som agerar brobyggare i språk och värdegrund.

Utvecklingsområden består i att skapa alternativa utbildnings- och praktikvägar utifrån individuella behov och målgruppens behov och förutsättningar. Fler insatser

behövs till dem som har kortare utbildningsbakgrund, exempelvis modersmålsstöd-jare och yrkesspecifika utbildningar som matchar individens tidigare yrkeserfaren-het. Det sistnämnda kräver fler kombinationer av språk- och yrkesutbildningar, ex-empelvis omvårdnadsprogrammet. Nya pedagogiska metoder, som suggestopedi, kan krävas. Kortare utbildningar efterfrågas också.

Flera kommuner nämner behovet av ökad samverkan och gruppkänsla mellan olika kategorier av personal på skolorna så som lärare, elevhälsopersonal, modersmålslä-rare, studiehandledare m fl. Personalen behöver också mer kunskap och kompetens om nyanlända elevers lärande och kultur, om den forskning som finns angående språkutveckling, om de faktorer som är gynnsamma för inläring m m.

Beträffande vuxenutbildning och SFI framhålls större flexibilitet och större möjlig-het till kombination med andra aktiviteter och studier. Här framhålls också att kart-läggningen behöver utvecklas.

Jämställdhetsarbete i skolorna innebär bl a arbete med värdegrund för att motverka könsdiskriminering. Även personalen behöver diskutera värdegrund och reagera starkt på kränkande beteenden. I vissa fall har man särskilda kvinnogrupper eller elevhälsoteam. En kommun testat att ha svenskundervisning för föräldralediga på en familjecentral. Det vanligaste svaret på frågor om jämställdhet lyder: ”Vi gör ingen skillnad på kvinnor och män, likabehandlingsprincipen gäller”.

Risikfaktorer påverkar särskilt asylsökande som väntar länge på beslut och elever i 18-20 årsåldern som hamnar mellan stolarna.

Samlad bedömning av situationen i länets kommuner avseende bosättning av ny-anlända. (Max 3000 tecken)

Bedömningarna av situationen inom bosättningsområdet har förbättrats under det senaste året. Fem av nio kommuner i länet, däribland den största, har ett relativt stort mottagande av egenbosatta och därmed noll i anvisningstal. Kommunernas fo-kus har skiftat från oro för att en del bostäder har hållit för låg kvalitet till fruktan för dåliga effekter av segregation.

Av de kommuner som nyanlända anvisas till är det en som tillhandahåller genom-gångsboenden. Från att tidigare ha ansett det vara ett problem att boendena är tillfäl-liga tycks kommunen nu finna lösningen rimlig. Från denna kommun har vidare-flyttningar ökat. Övriga kommuner erbjuder permanenta bostäder så fort det finns tillgång till dessa och nu har tillgången ökat bl a genom nybyggnation, varför hotell-lösningar har upphört. Boendesituationen är ansträngd i en av kommunerna som också anser det vara svårt att uppskatta behoven för de individer som innefattas i ak-tuell lagstiftning.

Ett fåtal kommuner hjälper till att ordna bostad åt familjer som flyttar in och inte lyckas ordna det själva, särskilt i de fall barn är inblandade. Ofta är det stora familjer med stor problematik. Det kan också gälla anhöriga till kvotflyktingar. De flesta kommuner bistår inte i bostadsanskaffning. Här menar en kommun att den person som ordnar sitt eget boende visar sin målsättning om att så snabbt som möjligt lära sig språket och ordna sin försörjning genom utbildning eller arbete på samma sätt som alla invånare.

Vissa nyanlända i eget boende är trångbodda, vilket skapar problem för individen, fastighetsbolaget och kommunen. De flesta saknar förstahandskontrakt och är inneboende hos släktingar och bekanta. Många familjer som skriver sig hos andra stängs ute och tar kontakt med socialtjänsten för akut ordnat boende. De belastar försörjningsstödet stort.

Framgångsfaktorer är att ordna bointroduktion/-skolor i samverkan med bostadsbolagen. Bovärddar behövs som kan informera på hemspråk om boendefrågor, jämställdhet och det praktiska. Det finns flera goda exempel i länet och kommunerna har nu gått ihop om en ansökan om 37§- medel för att utbyta erfarenheter och få igång fler boskolor och bovärdar. Det finns dock mer att utveckla inom detta område.

Samlad bedömning av situationen i länets kommuner avseende boende och insatser för ensamkommande barn

Sex av nio kommuner uppger att de har god förmåga att möta behovet av boende för ensamkommande barn under 18 år. Det finns en rad boendeformer såsom HVB, stödboenden samt familjehem särskilt riktade till målgruppen. Kommunerna har många erfarna handläggare, upparbetade strukturer och insatser för målgruppen. Samverkan med skola och barnhälsovård är väl utarbetad. De övriga kommunerna upplever större svårigheter med fullbelagda stödboenden, en boendeform som inte passar alla, eller upphandlade konsulentstödda familjehem.

Påståendet, att kommunen har en god förmåga att möta behovet av boende för ensamkommande unga över 18 år som beviljats uppehållstillstånd som ensamkommande barn och bor kvar i kommunen, håller de flesta kommuner med om. Det rör sig då om stödboenden som i ett fall finns upphandlat i en annan kommun. En kommun tillhandahåller stödboende för de ungdomar upp till 21 år som fortfarande får kvar på gymnasiet. I vissa kommuner försvårar bostadsbristen möjligheten till eget boende.

Beträffande övriga insatser enligt socialtjänstlagen för ensamkommande barn under 18 år anger samtliga kommuner att de har en god förmåga. Man gör insatser efter individens behov och baserat på BBIC (barns behov i centrum). Kommunerna kan också tillsätta bland annat ungdomsbehandlare, kvalificerad kontaktperson, handledning till familjehem och missbruksbehandling om behov finns. Samtalsstöd och egen öppenvård finns i två kommuner.

När det gäller ensamkommande unga över arton år som beviljats uppehållstillstånd som ensamkommande barn och bor kvar i kommunen, kan de bli föremål för generella insatser för målgruppen ungdomar/unga vuxna. Det finns inte många riktade insatser för dem.

Sex kommuner möjliggör fortsatt boende i kommunen för asylsökande ensamkommande unga över arton år som anvisats till kommunen som ensamkommande barn om behov föreligger. Behovet prövas i varje enskilt ärende. Det gäller vanligen upp till 21 års ålder.

Framgångsfaktorer för kommunens arbete är tydlig strategisk planering och framförhållning, analyser baserade på nationella prognoser och rutiner. Målgruppen är till stor del välmotiverad till studier och till att söka arbete och eget boende. Många har även fått jobb senare inom kommunens verksamheter.

Det är bra att oavsett boendeinsats kunna erbjuda stöd i boendet utifrån den unges behov. När den unge till exempel flyttar från stödboende till social kontrakt bör det finnas möjlighet att ha boendestöd. En stegvis utslussning i eget boende kan inledas med stödboende i form av stödlägenheter som övergår till provkontrakt som blir ett eget kontrakt. Det vore dock bra om fler hyresvärdar kunde godkänna exempelvis CSN som inkomst, så att den unge inte fastnar i insatser de inte har behov av.

Utvecklingsområden handlar om samverkan på nationell nivå men också mellan kommuner. En kommun efterfrågar tydligare ekonomiska ramar för att möjliggöra god ekonomisk planering. En annan önskar flera möjligheter till språkutveckling, kontakt med föreningar och fler platser för feriearbete.

I fråga om jämställdhet poängterar kommunerna att det alltid görs individuella bedömningar oavsett kön, ålder osv. i arbetet med ensamkommande. Man har individanpassade handlingsplaner för samtliga ensamkommande flickor/kvinnor och pojkar/män. Det är viktigt att pojkar och flickor får sina enskilda behov tillgodosedda, när det gäller bostad, trygghet och stöd. En kommun beskriver hur hänsyn tas när en ungdom placeras i kommunens egna HVB eller stödboende. Då matchas insatsen till den enskildes behov, men man tittar även på trygghet utifrån dem som redan är placerade där. Gällande boende finns också särskilda boendeformer för flickor/kvinnor med barn. En kommun gör kontinuerliga analyser ur ett jämställdhetsperspektiv.

Övriga kommentarer (Max 1500 tecken)

Precis som tidigare år utgör det stora problemet nyanländas bristande inträde på arbetsmarknaden. De flyktingar som kom till Södermanlands län under år 2015, fick sina uppehållstillstånd under 2016 eller 2017 är snart eller redan klara med sina etableringsprogram och söker jobb. Arbetsgivarna står inför tilltagande problem med kompetensförsörjning på arbetsmarknaden och behöver alla människor som finns att tillgå, inte minst inom vård och omsorg som utgör omkring en femtedel av arbetsmarknaden. Det finns tämligen goda förutsättningar att kunna fylla en del av luckorna, men det kräver troligen nya sätt att organisera arbetet så att utbud och efterfrågan kan möta varandra.

Att grundersättningen till kommunerna, för beredskap och kapacitet att ta emot flyktingar, tas bort år 2020 sänder en signal om att det inte längre är angeläget att upprätthålla en beredskap. Det påverkar också Länsstyrelsens grunduppdrag som är att stärka och främja beredskap och kapacitet. De flesta kommuner i länet har använt grundersättningen till att upprätthålla en tjänst med inriktning på flyktingmottagning. I mindre kommuner riskerar man nu att mista den kompetensen.

Lägesbild avseende landstingets/regionens beredskap och kapacitet

Samlad bedömning av situationen i landstingets/regionens verksamhet. (Max 3000 tecken)

Ingen påverkan på primärvården, tandvården, psykiatri eller barn- och ungdomspsykiatri är bedömningen från regionen. Påverkan är måttlig på akutsjukvården.

Inom barn- och mödravården är påverkan dock allvarlig. Framgångsfaktorer: Det finns utvecklade nationella rutiner genom Socialstyrelsens nationella barnhälsovårdsprogram som anger vad som ska göras med och för barn och deras föräldrar i

olika situationer. Hur detta ska gå till finns beskrivet i BHV:s webbaserade Rikshandbok. Utifrån detta finns lokala riktlinjer och rutiner med syfte att säkra barns tillgång till barnhälsovård.

Utvecklingsområden för BHV med mottagandet av nyanlända, asylsökande och ensamkommande:

- 1) Införande av fler Familjecentraler, som genom sin samlokalisering av olika professioner har bättre möjligheter att samverka kring barn och deras vårdnadshavare.
- 2) Ökade satsningar på föräldrastöd i grupp för att skapa nätverk, överbrygga kulturella barriärer och bidra till integrering i det nya samhället.
- 3) Säkerställande att alla nyanlända kommer till BHV, även de som inte finns med i allmänna register såsom CBR och Vera Asyl. En grupp är de papperslösa. En annan grupp är de anhöriganknytningar som inte omfattas av hälsoundersökningen för andra nyanlända och på så sätt inte får information om att snarast ta kontakt med sin BVC.
- 4) Bättre inkludering av pappor på BVC.

Jämställdhet: För varje enskilt barn tas anamnes gällande social och kulturell bakgrund, fysisk, psykisk och psykomotorisk utveckling, tidigare och aktuella hälsoproblem samt vaccinationsstatus. Anamnesen görs för att systematiskt identifiera barn med ökad risk för olika typer av fysisk och psykisk stress och ohälsa, och blir ett underlag för en individuell planering utifrån det nationella barnhälsovårdsprogrammet enligt ovan.

Kunskapen om varje barn och familj används också i det hälsofrämjande och föräldraskapsstödjande arbetet. Bland annat har flickor och pojkar i Sverige samma rättigheter. Vidare har barn rätt till båda sina föräldrar, och båda föräldrarna ska känna sig lika välkomna till BVC. Psykisk ohälsa hos föräldrar är viktig att upptäcka för barnets utveckling. Alla nyförlösta inklusive mammor i den här undersökta gruppen erbjuds screening för nedstämdhet/depression i anslutning till förlossningen.

Kunskapen om den enskilda familjen används också i det förebyggande arbetet mot hälsoskadliga traditionella sedvänjor såsom kvinnlig könsstympning och omskärelse av pojkar.

Övriga kommentarer avseende landstingets/regionens verksamhet. (Max 1500 tecken)

Asyl- och migranthälsan utför hälsoundersökningar på asylsökande, nyanlända och kvotflyktingar, vuxna och barn. I samband med undersökningen ges även en information om hur sjukvården i Sverige fungerar, allas lika värden, vad som gäller enligt lag angående könsstympning, barngiftermål mm.

Under samtalet fokuserar man på det psykiska måendet, ger information om vård kring detta. Vi bedriver även Hälsoskola med olika teman, fysisk hälsa, alkohol, narkotika, psykisk hälsa, Sexuell hälsa, rättigheter och värderingar mm. Utbildar gällande hälsoskolor, för personer som arbetar inom skolhälsovården, och ansvariga för andra kontaktcenter för nyanlända.